BRABANTS NETWERK
WONEN-ZORG-WELZIJN

Startdocument:

Betrekken senioren

Brabants Netwerk Wonen-Zorg-Welzijn

Ten behoeve van werkconferentie 18 november 2022

BETREKKEN SENIOREN

HET IS BELANGRIJK, NEE NOODZAKELIJK OM ONZE (AANKOMENDE) SENIOREN TE BETREKKEN BIJ DE VERGRIJZINGSOPGAVE. SENIOREN ZULLEN MÉT EN VOOR ELKAAR MOETEN ZORGEN EN KUNNEN ELKAAR BETREKKEN, BEWUSTMAKEN EN SAMEN OPLOSSINGEN BEDENKEN. ZE HEBBEN VEEL ERVARING, KENNIS EN AMBITIE EN KUNNEN HEEL GOED NOG EEN BIJDRAGE LEVEREN AAN DE TOEKOMST . . . HUN TOEKOMST.

BELEMMERINGEN

BEWUSTWORDING

- ✗ OVERHEID EN ORGANISATIES ZIJN NOG ONVOLDOENDE BEWUST VAN VERGRIJZINGSOPGAVE EN ROL VAN SENIOREN HIERIN.
- ✗ VERGRIJZING IS NOG GEEN POLITIEK THEMA.
- ✗ SENIOREN BESEFFEN NOG ONVOLDOENDE DAT ZIJ ZÉLF AAN DE SLAG MOETEN.
- ✗ BIJ (TE) WEINIG LOKALE SENIORENVERENIGINGEN IS VERGRIJZING GESPREKSONDERWERP.
- ✗ OVERHEID EN ORGANISATIES ZIJN NOG LASTIG TE BETREKKEN.

BEELDVORMING

- ✗ ER HEERST EEN NEGATIEF BEELD RONDOM OUDEREN.
- ✗ SENIOREN VOELEN ZICH ONVOLDOENDE SERIEUS GENOMEN.

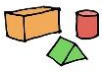
RESPONSIEVE OVERHEID

- ✗ DE SYSTEEM- EN LEEFWERELD MOETEN OP ELKAAR WORDEN AFGESTEMD.
- ✗ GEMEENTEN WORSTELEN MET INITIATIEVEN VAN SENIOREN.
- ✗ OVERHEID HEEFT MOEITE DE REGIE LOS TE LATEN.
- ✗ SUCCES PROJECT IS AFHANKELIJK VAN VISIE, CAPACITEITEN EN VAARDIGHEDEN VAN BETROKKENEN.

MAATWERK

- ✗ ELKE SENIOR, DORP EN GEMEENSCHAP IS UNIEK.

LOSSE PROJECTEN

- ✗ PROJECTEN WORDEN ONVOLDOENDE OP ELKAAR AFGESTEMD.
- ✗ HET ONTBREEKT AAN STUCTURELE FINANCIELE MIDDELEN.

ACTIEVE INWONERS

- ✗ ER LIGT STEEDS MEER OP HET BORD VAN VRIJWILLIGERS.
- ✗ VERGRIJZING LEIDT NIET AUTOMATISCH TOT MEER ACTIEVE INWONERS.
- ✗ PROFESSIONALS EN INWONERS WERKEN NOG ONVOLDOENDE SAMEN.
- ✗ PROFESSIONALS HEBBEN DE NEIGING INITIATIEVEN OVER TE NEMEN.

PRAKTISCHE BELEMMERINGEN

- ✗ WOONINITIATIEVEN HEBBEN EEN (VEEL) TE LANGE DOORLOOPTIJD.
- ✗ PARTICIPATIEPROCESSEN STAAN DOOR STRAKKE PLANNING VAAK ONDER DRUK.
- ✗ NIET ALLE SENIOREN HEBBEN VOLDOENDE (FINANCIELE) MIDDELEN OM MEE TE DOEN.
- ✗ JONGE PROFESSIONALS STAAN VER AF VAN LEEFWERELD SENIOREN.

SUCCES FACTOREN

KRACHT SENIOREN

- ✓ BENUT DE KRACHT, ERVARING EN KENNIS VAN SENIOREN.
- ✓ ER ZIJN VEEL PRO-ACTIEVE SENIOREN. FACILITEER HEN.

BEWUSTWORDING SENIOREN

- ✓ LAAT SENIOREN ZOVEEL MOGELIJK ZELF MEEDENKEN OVER OPLOSSINGEN.
- ✓ ZORG DAT SENIOREN TIJDIG GAAN NADENKEN OVER DE TOEKOMSTIGE WOONSITUATIE.
- ✓ GA OOK IN GESPREK OVER SOCIALE NETWERK EN ZORG VOOR ELKAAR.
- ✓ PERSOONLIJKE VERHALEN ZORGEN VOOR HERKENNING.
- ✓ MAAK GEBRUIK VAN AANBOD (VOORLICHTINGS)PROGRAMMA'S.

BETREKKEN BIJ WOONINITIATIEVEN

- ✓ LAAT INWONERS MEEDENKEN OVER HET PLAN.
- ✓ GEEF DUIDELIJK AAN WAAROVER NOG INBRENG MOGELIJK IS (VERWACHTINGSMANAGEMENT).
- ✓ NEEM INWONERS MEE IN ELKE STAP VAN HET PROCES.
- ✓ LEG DUIDELIJK UIT WAAROM KEUZES ZIJN GEMAAKT.
- ✓ MAAK INWONERS WEGWIJS IN DE GEMEENTELIJKE PROCEDURES.
- ✓ SLUIT AAN BIJ DE CULTURELE IDENTITEIT VAN DE DOELGROEP

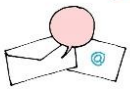
WOONZORGVISIE

- ✓ WENSEN EN BEHOEFTEN VAN SENIOREN VORMEN DE BASIS VOOR WOONZORGVISIE.
- ✓ VRAAG AAN SENIOREN ZÉLF WAT ZIJ BELANGRIJK VINDEN EN KUNNEN BIJDRAGEN.
- ✓ ZET EEN ONAFHANKELIJKE PROCESBEGELEIDER IN.
- ✓ ZORG VOOR ELKAAR IS BELANGRIJKAANDACHTSPUNT IN DE WOONZORGVISIE.

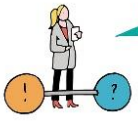
ZORG VOOR ELKAAR

- ✓ FACILITEER SENIOREN OM MÉT EN VOOR ELKAAR TE KUNNEN ZORGEN.
- ✓ NETWERKKAART HELPT BIJ NADENKEN HOE ZORG IN TOEKOMST TE ORGANISEREN.

BEREIKBAARHEID SENIOREN

- ✓ GA IN GESPREK BIJ DE MENSEN THUIS.
- ✓ SPREEK DE TAAL VAN SENIOREN.
- ✓ GEBRUIK DIGITALE ÉN FYSIEKE COMMUNICATIEMIDDELEN.
- ✓ BENADER MIGRANTEN VIA HUN EIGEN NETWERK.

LEEFWERELD ALS UITGANGSPUNT

- ✓ ZET PROCESBEGELEIDER IN DIE SYSTEEM- ÉN LEEFWERELD VERBINDT.

BRABANTS NETWERK
WONEN-ZORG-WELZIJN

Betrekken senioren;
Samen doen, Samen oplossen.

We hebben momenteel te maken met een brede vergrijzingsopgave. Het is belangrijk, nee, noodzakelijk om onze (aankomende) senioren hierbij te betrekken. Senioren zijn onderdeel van de oplossing van het vergrijzingsprobleem. Ze hebben veel ervaring, kennis en ambitie en kunnen heel goed (nog) een bijdrage leveren aan de toekomst…hun toekomst! De zorg zal in de toekomst steeds verder afnemen. Senioren zullen mét en voor elkaar moeten zorgen. Elkaar betrekken, bewust maken en samen oplossingen bedenken. Dorp, straat en wijk leefbaar houden en samen zorgen voor een vitale, zorgzame gemeenschap. Op die manier kunnen senioren zo lang mogelijk in hun eigen vertrouwde omgeving blijven wonen.

Maar wat zijn de ervaringen met het betrekken van senioren? In dit document leest u welke belemmerende en succesfactoren we zien in de praktijk.

Belemmerende factoren

BEWUSTWORDING

- Organisaties als gemeenten, woningbouwcorporaties en ontwikkelaars zijn zich nog **onvoldoende bewust** van de vergrijzingsopgave en de rol die senioren hier zelf in kunnen vervullen. Door de demografische ontwikkeling van de bevolking zal in de nabije toekomst een groot deel van de bevolking niet meer werken en daarmee een andere rol vervullen in de maatschappij. Door de terugloop van de beroepsbevolking zal er ook in de toekomst een (nog groter) tekort zijn aan zorgverleners. Overheid, organisaties en senioren beseffen nog niet hoe noodzakelijk het is dat woningen worden geëquipeerd met noodzakelijke en gemeenschappelijke voorzieningen en vitale zorgzame gemeenschappen worden gerealiseerd, zodat mensen zo lang mogelijk met en voor elkaar (kunnen) blijven zorgen.
- Burgerparticipatie staat prominent in alle gemeentelijke coalitieprogramma's, maar het thema vergrijzing en de rol van senioren zelf daarin, is echter (nog) **geen politiek issue**. In de begroting 2023 van de provincie, maar ook van veel gemeenten komt het woord vergrijzing (nog) niet voor. Het is belangrijk zo snel mogelijk **concreet** en **pro actief** aan de slag te gaan met dit thema. Voorkomen moet worden dat ouderen noodgedwongen hun geliefde dorp of wijk moeten verlaten omdat er niet tijdig geschikte seniorenwoningen zijn of een zorgzame gemeenschap ontbreekt. Omdat het lang duurt voordat woonoplossingen of vitale zorgzame gemeenschappen zijn gerealiseerd, moet tijdig aan de slag gegaan worden. Wooninitiatieven duren al snel zo'n 6-10 jaar van plan tot sleutel. Vitale zorgzame gemeenschappen wellicht nog wel langer.

- Ook de (aankomende) ouderen zelf bereiden zich nog onvoldoende voor op hun toekomst. Senioren, en ook hun naasten, zijn nog onvoldoende bewust van de urgentie dat zij **zélf aan de slag** moeten gaan. Zij zien zelf niet welke mogelijkheden, kennis en ambities zij hebben. Er moet nog veel gebeuren om de bereidheid van senioren om te handelen te vergroten.
- Veel lokale **seniorenverenigingen** richten zich nog vooral op het organiseren van activiteiten en bijeenkomsten op het gebied van welzijn. Het voorbereiden van senioren op de toekomst die gaat komen is bij die seniorenverenigingen nog geen vanzelfsprekend gespreksondewerp. Seniorenverenigingen kunnen in de bewustwording een belangrijke rol vervullen.
- Er zijn afdelingen van de KBO die inmiddels wel al **voorlichtingsbijeenkomsten** houden, maar daarbij blijkt het lastig om naast senioren zelf ook (maatschappelijke) organisaties en de lokale overheid te betrekken. Ondanks dat zij worden uitgenodigd zijn zij vaak niet aanwezig. Zij zien daar voor henzelf nog geen rol weggelegd. De ervaring leert dat als zij wel aansluiten, zij ook dan pas beseffen dat zij voor een belangrijke opgave staan.

BEELDVORMING

- Er heerst een negatief beeld rondom ouderen. Senioren worden door gemeenten, maatschappelijke organisaties en instellingen, maar ook binnen de eigen gemeenschap vaak als bedreiging gezien en als **lastig en oud** ervaren. In plaats van over senioren spreken organisaties nog vaak over patiënten en cliënten, wat een afhankelijke rol impliceert. Erkend moet worden dat er veel kracht is bij de senioren en dat we die in de toekomst keihard nodig hebben.
- Senioren voelen zich vaak **niet serieus genomen** door gemeenten, maatschappelijke organisaties en instellingen. Initiatieven worden vaak nog door gemeenten of organisaties uit handen genomen, onder het mom van 'dit zullen we wel voor jullie regelen' of vinden geen gehoor of ondersteuning. Hierdoor haken senioren af en ebt het enthousiasme weg. Het is belangrijk dat senioren een meer gelijkwaardige plek aan tafel krijgen.

RESPONSIEVE OVERHEID

- De **systeem- en leefwereld** moeten op elkaar worden afgestemd. Veel gemeenten worstelen hiermee. Ze zijn opgeleid en gewend om zelf voorstellen te maken voor plannen en beleid en ideeën van anderen te toetsen volgens de vastgestelde procedures. Ook woningcorporaties zijn er van oudsher op gericht om mensen te ontzorgen en bouwplannen te maken en presenteren. Het vanaf het begin betrekken van de senioren vraagt om een cultuurverandering en een ander systeem.

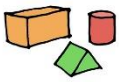
- Gemeenten worstelen met de vraag hoe ze om moeten gaan met **initiatieven van senioren** en zien senioren nog vaak als een bedreiging. Bang om afspraken te maken en toezeggingen te (moeten) doen. Right to challenge (uitdaagrecht) komt in de participatiewet, maar veel gemeenten weten nog niet hoe ze hiermee om moeten gaan. De overheid werkt nog te veel in schotten, afzonderlijke afdelingen en procedures.
- Als responsieve overheid ligt bij uitstek het **eigenaarschap en initiatief bij de senioren** en dat senioren ontdekken wat zij zelf kunnen doen. Daar waar de overheid het initiatief aan senioren wil overlaten vinden zij het lastig om los te laten. De overheid heeft de neiging zelf de regie te willen behouden, een doel te bereiken en te laten zien wat ze kan doen. Hierdoor worden senioren belemmerd om zelf voortvarend aan de slag te gaan. De overheid kan leren van de inzichten en ideeën van senioren. Het bieden van ruimte voor de ervaringen van senioren en jezelf openstellen als overheid kan de relatie onderling versterken. Hoe vind je samen een structuur zodat er stimulerend samengewerkt wordt, zonder dat de ziel uit het initiatief gaat?
- Senioren, maar ook ambtenaren en wethouders, zijn allemaal eigen individuen met persoonlijke karaktertrekken en een eigen mindset. Er zijn ambtenaren en bestuurders die vooral gericht zijn op het proces en zich goed kunnen inleven in andere mensen. Anderen zijn juist meer gericht op de procedure. Dit betekent dat het welslagen van elk initiatief afhankelijk is van de mensen die betrokken zijn. Voorbeeldprojecten danken hun succes vaak aan de inzet, capaciteit en persoonlijkheid van de mensen die betrokken zijn: een ambtenaar die graag een stapje extra zet, een bestuurder die zich er persoonlijk hard voor maakt of een vrijwilliger die er helemaal voor gaat. Als je te maken hebt met mensen die er geen gevoel voor hebben zal het proces daarentegen veel moeizamer verlopen en mogelijk zelfs mislukken. Het blijft dus altijd **mensenwerk**.

MAATWERK

- Dé senior bestaat niet! De ene senior is al oud met 55 jaar en de ander is met 80 jaar nog vitaal. Ook hét dorp of dé gemeenschap bestaat niet. In het ene dorp of buurt zetten veel inwoners zich graag actief in voor de gemeenschap en op andere plekken zijn inwoners niet vooruit te branden. **Elke situatie is dus uniek**: de mensen die betrokken zijn, de lokale cultuur, de aanwezigheid van voorzieningen, actuele omstandigheden et cetera. Hierdoor vraagt elke situatie om een andere aanpak. Er is dus geen standaardaanpak of blauwdruk. Er is altijd **maatwerk** nodig.

LOSSE PROJECTEN

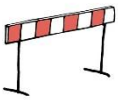
- Er zijn heel veel projecten voor senioren, maar deze worden **niet op elkaar afgestemd**, waardoor er soms een overkill is aan aanbod en veel partijen zelf het wiel opnieuw uitvinden. Breng het netwerk van ouderenorganisaties in kaart en vraag ze om over hun eigen grenzen heen te kijken en samen te werken. Veel seniorenorganisaties werken nog hetzelfde zoals het járen geleden is opgezet. Deze aanpakken kunnen worden vernieuwd en gemoderniseerd.
- Voor het betrekken van senioren of het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten zijn **geen structurele financiële middelen** aanwezig. Het vergt steeds opnieuw tijd en inzet om hiervoor financiële middelen te vergaren.

ACTIEVE INWONERS

- Er ligt steeds meer op het bord van vrijwilligers. Senioren blijven steeds langer in hun eigen woning en dorp of wijk wonen. Hiervoor is een vitale zorgzame gemeenschap nodig. Om deze te realiseren liggen er uiteenlopende, soms behoorlijk **zware, taken**. Hiervoor zijn heel veel actieve inwoners nodig om die taken te vervullen. In de politiek hebben vertegenwoordigers ook ondersteuning, dit zou ook voor deze actieve inwoners mogelijk moeten zijn.
- De vergrijzing leidt niet vanzelfsprekend tot meer actieve vrijwilligers. Mede door de tekorten aan arbeidskrachten en de wens van senioren zelf, blijven veel senioren na hun pensionering nog (enkele dagen per week) aan het werk. Bovendien hebben we te maken met een dubbele vergrijzing waardoor met name de categorie 75-plussers toeneemt.
- De taakverdeling tussen professionals en vrijwilligers is vaak onduidelijk. Het is belangrijk duidelijke afspraken te maken wie waarvoor verantwoordelijk is. Zij zien elkaar soms als concurrent. Professionals en inwoners moeten **elkaar** juist **versterken** en elkaar niet in de weg zitten.
- Professionals hebben soms de neiging initiatieven van inwoners naar zich toe te trekken en het initiatief min of meer over te nemen. Hierdoor neemt het gevoel van **eigenaarschap** en daarmee vaak ook de betrokkenheid van de initiatiefnemers af.

PRAKTISCHE BELEMMERINGEN

- Het realiseren van wooninitiatieven heeft vaak een **lange doorlooptijd**. Hierdoor haken betrokken senioren af, of zijn inmiddels door het lange traject op (te) hoge leeftijd of overleden.
- Het betrekken van alle partijen in een buurt of dorp (verenigingen, organisaties, jongeren) kost veel tijd. Projecten hebben vaak een strakke planning, waarin onvoldoende tijd is opgenomen voor een **zorgvuldig participatieproces**. Dit gaat ten koste van de kwaliteit van het participatieproces.

- Er is een (grote) groep ouderen met een afwachtende houding. Deze groep heeft vaak een lager inkomen, waardoor hun **mogelijkheden ontbreken** om mee te doen aan bijvoorbeeld een CPO-project of een geclusterde woning te kopen.
- Professionals zijn vaak jong, waardoor er een **groot leeftijdsverschil** is met de doelgroep senioren. Hierdoor staan ze van nature verder af van de leefwereld van senioren.

Succesfactoren

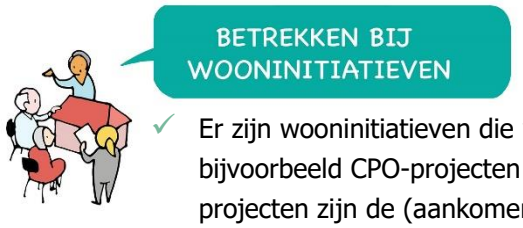
- Senioren zijn onderdeel van de oplossing van het vergrijzingsvraagstuk. Senioren kunnen nog heel veel betekenen voor de samenleving. Er is veel kracht, ambitie en wijsheid onder de ouderen. Kennis en ervaring, vanuit zowel werk als levenservaring, is aanwezig. Dat is een cadeau voor onze samenleving. De samenleving moet hen veel meer zien als **sociaal kapitaal**. Zij weten heel goed wat senioren nodig hebben. Ze vertegenwoordigen immers zelf de doelgroep. Spreek senioren aan op hun tijd en kwaliteit. Zie wat ze wel kunnen in plaats van niet. Daar leven mensen van op.
- Brabant herbergt veel pro-actieve senioren in Brabant. Zij zoeken zelf allerlei zaken uit, zetten CPO-projecten op, doen aanpassingen in de woning en organiseren zorgzame gemeenschappen met elkaar. Hier zit **veel energie**. Neem deze initiatiefnemers serieus en faciliteer hen waar mogelijk. Ondersteun hen in hun drive en laat het eigenaarschap en de verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemer.

- Als er geen actieve groep is vanuit de inwoners zullen professionele organisaties als de gemeente, woningcorporatie of welzijnsorganisatie, zelf de **regie** moeten nemen en - eventueel met een goede procesbegeleider- het proces organiseren, coördineren en aansturen. Ook een dorpsondersteuner/wijkconsulent kan hier op een positieve manier in bijdragen. Laat daarbij de senioren wel zoveel mogelijk zelf meedenken en helpen zoeken naar mogelijke oplossingen voor de belemmeringen die men tegenkomt. Dit kan helpen om inwoners te **activeren**.
- Ga in gesprek met (aankomende) senioren en biedt hen **perspectief**. Schets het mogelijke 'eindplaatje', neem hen mee in de weg er naartoe en bekijk wat zij daarvoor nu al in gang kunnen zetten. Neem de senioren mee in de beleving van nieuwe huisvestingsmogelijkheden door middel van een modelwoning of bezoek aan een wooninitiatief. Het is gebleken dat ze dan veel eerder openstaan voor een aanpassing/verandering.

Op het moment dat de kinderen gaan nadenken over hun studiekeuze moeten hun ouders al gaan nadenken over hun woontoekomst. Mensen van 50+ vinden zichzelf nog te jong, maar het is belangrijk vroegtijdig over de toekomst na te denken. Nu moet vaak worden geacteerd op momenten dat er vanwege gezondheidsproblemen een onhoudbare woonsituatie is ontstaan. De mogelijkheden zijn dan vaak beperkt of niet aanwezig. Door tijdig het gesprek met senioren aan te gaan over de toekomstige woonwensen ontstaat bewustwording en hebben zij voldoende tijd voor het maken van bewuste keuzes voor de toekomst. Laat zien hoe leuk het kan zijn als je er al tijdig over nadenkt en zelf je toekomstige woning mee kunt vormgeven. Bespreek ook in hoeverre zij hierover zelf de regie willen voeren. Zo kunnen senioren zich preventief voorbereiden op de toekomst. Wie prettig oud wil worden begint op tijd!

- ✓ Maak ouderen niet alleen bewust van hun toekomst op het gebied van huisvesting, maar ook voor wat betreft het **sociaal netwerk**, vitaliteit en de bereidheid om met en voor elkaar te zorgen. Het is belangrijk om senioren doorlopend aan te spreken om zelf in actie te komen.
- ✓ Het vertellen van **persoonlijke verhalen** en het voorleggen van casussen helpt om (aankomende) senioren bewust te maken dat het ook hen kan overkomen. Niet iedereen wordt vitaal 90 jaar.
- ✓ Vanuit KBO Nederland is een programma waarmee alle KBO-afdelingen lokaal een **voorlichtingsbijeenkomst** kunnen organiseren, dat gericht is op de bewustwording van (aankomende) senioren. Maak hier gebruik van!

- ✓ Er zijn wooninitiatieven die worden geïnitieerd door de inwoners zelf, zoals bijvoorbeeld CPO-projecten (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap). Bij deze projecten zijn de (aankomende) senioren nauw betrokken. Zij ontwikkelen de woonvorm immers zelf. Bij wooninitiatieven die worden gerealiseerd door gemeenten, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars is dat echter minder vanzelfsprekend. Ook bij deze initiatieven is het belangrijk om de (aankomende) senioren te **betrekken**, zodat ze ook invloed hebben op de woonvorm. Dit kan door het plan te bespreken met lokale organisaties, zoals de wijk- en dorpsraden en/of seniorenverenigingen. Maar ook met inwoners of de toekomstige bewoners zelf. Zodra er een vlekkenplan ligt kan dit worden gepresenteerd zodat inwoners en/of de toekomstige bewoners er nog in een vroeg stadium op kunnen reageren en hun ideeën kunnen inbrengen.
- ✓ Bereid een bijeenkomst met inwoners zorgvuldig voor en zorg voor goede begeleiding. Denk goed na over de inhoud (waar willen we iets bouwen, wanneer zit het in de planning en zodra daar meer over bekend is: dit is het plan, dit soort type woningen) en geef duidelijk aan welke speelruimte er is. Wat ligt vast en waarover is nog inbreng vanuit de inwoners mogelijk? Wat is de rol van de inwoners en wat wordt er met de inbreng gedaan?

Mensen willen graag participeren maar de inbreng moet wel ergens landen, zodat het ook toe doet als men iets inbrengt. **Verwachtingsmanagement** is een belangrijke voorwaarde voor een succesvol proces.

- ✓ Zorg voor continuïteit. Neem de inwoners voortdurend mee in het bouwproces. Dit betekent dat ze met regelmaat worden geïnformeerd over de voortgang, bij **elke stap in het proces** de mogelijkheid hebben hun ideeën in te brengen en vervolgens een terugkoppeling krijgen van wat er met hun inbreng is gedaan.
- ✓ Als mensen participeren in een ontwikkelproces wil dat niet zeggen dat altijd aan hun ideeën kan worden voldaan. Soms is de urgentie zo hoog dat andere keuzes gemaakt moeten worden. Soms betekent dat, dat als mensen bijvoorbeeld iets niet 'in de achtertuin' willen, de gemeente toch moet doorpakken. Een goede communicatie hierover is wel essentieel. Leg duidelijk uit hoe de keuze tot stand is gekomen (welke afwegingen hebben plaatsgevonden) en wat de **argumenten** zijn om tot het betreffende besluit te komen.
- ✓ Vaak klagen inwoners dat procedures voor bouwplannen, vergunningen en bestemmingsplanwijzigingen veel te lang duren. Neem inwoners mee in de gemeentelijke **procedures** die er zijn en wat er komt kijken bij de ontwikkeling van een wooninitiatief. Het is een ondoordringbaar woud van regels en procedures. Maak een ambtenaar vrij die optreedt als contactpersoon, luistert naar en het gesprek aangaat met de inwoners en hen uitlegt waarom de procedures er zijn en hen wegwijs maakt en ondersteunt in het woud van regels.
- ✓ Naarmate mensen ouder worden vallen zij vaker terug op traditionele gewoontes en hechten zij hier meer belang aan. Om aan te sluiten bij de behoeften van diverse doelgroepen is het goed om **cultuursensitief** te denken en handelen in de voorbereiding en uitvoering van wooninitiatieven. Op die manier kunnen geclusterde woonvormen worden gecreëerd die passen bij de eigenheid en culturele entiteit van de betreffende doelgroep en waarbij culturele accenten tot uiting kunnen komen in het gebouw. In Sint Michielsgestel is bijvoorbeeld een wooncomplex specifiek gericht op mensen uit de joodse gemeenschap. De keuken heeft een belangrijke functie binnen de joodse cultuur. In het wooncomplex heeft de keuken dan ook een prominente plaats.

WOONZORGVISIE

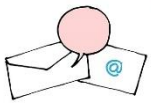
- ✓ Het is belangrijk samen met alle partijen op het gebied van wonen-zorg-welzijn binnen de gemeente een woonzorgvisie op te stellen. Bespreek met elkaar de grote veranderingen die ons te wachten staan en kijk samen hoe we voortijdig op deze ontwikkelingen kunnen anticiperen. Partijen die hierbij betrokken zijn, zijn bijvoorbeeld de gemeente, maatschappelijke en welzijnsorganisaties, woningcorporaties, seniorenverenigingen, banken, verzekeraars en andere partijen die zich inzetten voor het dorp of de wijk. Betrek hierbij ook de senioren zelf. Vraag hen wat hun **wensen en behoeften** zijn. Deze vormen een belangrijke basis voor de woonzorgvisie.

- ✓ Bedenk niet zelf wat er moet gebeuren. Ga niet alleen in gesprek met organisaties en vertegenwoordigers van senioren, maar vraag ouderen ook zélf wat zij belangrijk vinden en wat zij zelf kunnen bijdragen. **Praat niet over senioren, maar mét senioren**. Elke senior heeft zijn of haar eigen individuele wensen en behoeften. Het is belangrijk hiernaar te luisteren en de meningen in de breedte op te halen. Er bestaat namelijk niet één senior. Een werkgroep uit Elsendorp zet bijvoorbeeld jaarlijks een enquête uit onder de 60 plussers om op te halen waar de vragen en behoeften liggen. Enquêtes konden zowel digitaal als via huisbezoeken worden ingevuld. Door dit jaarlijks te herhalen zijn de inzichten altijd actueel.
- ✓ Maak bij het opstellen van de woonzorgvisie gebruik van een onafhankelijke **procesbegeleider**. Overheid, organisaties en ook de senioren zelf redeneren niet altijd vanuit het algemeen belang. Een onafhankelijke procesbegeleider kan de partijen meenemen in de opgave en het algemene belang centraal stellen. Daarmee wordt het vergrijzingsvraagstuk een gemeenschappelijk probleem, dat met elkaar moet worden aangepakt.
- ✓ Naast de realisatie van huisvesting is ook het zorgdragen voor **vitale zorgzame gemeenschappen** een belangrijk aandachtspunt in de aanpak van het vergrijzingsvraagstuk (zie startdocument 'Vitale zorgzame gemeenschappen'). Dit is ook een belangrijk onderdeel in de woonzorgvisie, waarbij de rol van de senioren een prominente plek moet hebben.

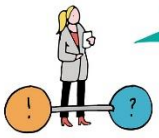
- ✓ De zorg zal in de toekomst steeds verder afnemen door een tekort aan zorgpersoneel. Senioren zullen dan ook steeds meer aangewezen zijn op de **zorg mét en voor elkaar**. Daarbij is het van belang dat senioren zolang mogelijk kunnen blijven meedoen in de maatschappij en hun zorgvraag zo lang mogelijk kan worden uitgesteld. Dit kan bijvoorbeeld door hen te verleiden om zich te verenigen en bij elkaar te komen in bijvoorbeeld een 'gemeenschapshuis in de wijk, samen te eten, deel te nemen aan een activiteit of eventueel geclusterd te gaan wonen. Senioren kunnen ook zelf een belangrijke rol pakken binnen hun gemeenschap en leefomgeving. Zij kunnen hulp en ondersteuning bieden of samen met anderen plannen ontwikkelen op het gebied van welzijn en zorg. Senioren moeten hierin zoveel mogelijk gefaciliteerd worden (zie startdocument 'Vitale zorgzame gemeenschappen').
- ✓ Er zijn goede voorbeelden waar Zorgcoöperaties, KBO en andere seniorenverenigingen initiatieven nemen en **projecten of programma's** opzetten om senioren tijdig te laten nadenken over hoe zij hun zorg in de toekomst denken te organiseren. De Koepel van Zorgcoöperaties ondersteunt met het project 'Goed voor elkaar' gemeenten en bewonersorganisaties met het opzetten van een aanpak met de netwerkkaart. In het Land van Cuijk is door KBO en Welzijn Ouderen, samen met de welzijns- en zorgorganisatie, het project 'Sleutel naar langer thuis' op basis van voorzorgcirkels opgestart.

BEREIKBAARHEID SENIOREN

- ✓ Om mensen te bereiken moet je **achter de voordeur** zien te komen. Zoek tussenpersonen die bij de senioren over de vloer komen, zoals ouderenadviseurs, dorpsondersteuners of wijkverpleegkundigen. Maar ook de kinderen en bevriende senioren kunnen hierin een belangrijke rol vervullen.
- ✓ Sluit aan bij het **alledaagse taalgebruik** van senioren. Gemeenten en organisaties gebruiken vaak beleidstaal, waardoor overheid en organisaties elkaar onderling vaak wel begrijpen, maar inwoners versus gemeente/organisaties niet.
- ✓ Zet **zowel digitale als fysieke middelen** in om senioren te bereiken. Via online kanalen zijn veel senioren nog moeilijk te bereiken. Lang niet alle senioren zijn voldoende digitaal vaardig en/of ontvangen informatie of uitnodigingen liever op papier of via persoonlijk contact.
- ✓ Migranten zijn moeilijk te betrekken in participatieprocessen en reguliere projecten en verenigingen. Voor migranten worden activiteiten vaak binnen de eigen setting georganiseerd. Het hoeft echter geen probleem te zijn als groepen, bijvoorbeeld vanwege de culturele entiteit elkaar opzoeken omdat ze zich betrokken voelen bij elkaar en eenzelfde cultuur en gewoontes hebben. Om migranten te laten participeren kan het handig zijn hen via hun **eigen netwerk** te benaderen.

LEEFWERELD ALS UITGANGSPUNT

- ✓ De leefwereld is vertrekpunt. Leidend hierin zijn de senioren en hun wensen en behoeften (leefwereld) en niet het beleid, de regels en procedures van de gemeente of organisaties (systeemwereld). De **systeem- en leefwereld moeten op elkaar worden afgestemd**. Het is belangrijk open te staan voor elkaars kennis en ervaring en rekening te houden met elkaars wereld. Mensen die de verbinding kunnen leggen tussen de leef- en systeemwereld kunnen een belangrijke brugfunctie vervullen. Het is van belang om de systeemwereld én de leefwereld te kennen om elkaar te begrijpen en op de verschillende borden te kunnen schakelen. Dat vraagt om je te kunnen inleven in wat de ander beweegt. Dit is een belangrijke vaardigheid. Breng de mensen die dat kunnen in positie als procesbegeleider.

Voorbeelden

Filmpjes naar goede voorbeelden:

Uitzending tegenlicht bij VPRO op NPO 2: https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2022-2023/samen-grijs-worden.html

Goed voor elkaar - Asten https://youtu.be/87p9FHyPFmk

Zorg voor later - Mariahout: https://youtu.be/A7R0RkwxBz8

Sleutel tot langer thuis (voorzorgcirkel): https://sociom.nl/aanbod/sleutel-tot-langer-thuis/

Filmpje veerkrachtvlogger Borkel en Schaft https://www.youtube.com/watch?v=KB_cS8Hsel4

Links naar goede voorbeelden:

Ondersteuning burgerinitiatieven: www.koepelzorgcooperatieszn.nl

Ouderen in regie – Boxtel : https://oudereninregie.nl

Vitale ouderen betrekken: https://jongeouderen.nl/

Statiegeld op jeugd: https://www.st-soj.nl/

Netwerkkaart: https://koepelzorgcooperatieszn.nl/wp-content/uploads/2021/04/Netwerkkaart-Print.pdf

Hop on hop of spel(een rondje door je eigen toekomst) https://www.zorgsaamwonen.nl/artikel/hop-hop-spel-gelanceerd

Grip op kwetsbaarheid: (zorg voorkomen, verplaatsen, vervangen) https://www.cic-westbrabant.nl/projecten/grip-op-kwetsbaarheid

Visieplan Steensel door inwoners: file:///C:/Users/ZBBZ/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/PI4YBNWY/Visieplan%20Steensel-6-gecomprimeerd%20(2).pdf

Links naar interessante artikelen:

Invloed inwoners en ambtenaren bij invoeren omgevingswet: https://deruimtemaker.nl/2021/03/12/zo-verbind-je-de-omgevingswet-met-een-democratische-agenda/

Pharos : bereiken en betrekken van mensen in kwetsbare posities: https://www.pharos.nl/infosheets/bereiken-en-betrekken-bouwstenen/

Vier perspectieven op communitybuilding: https://www.zorgsaamwonen.nl/artikel/zsw-experts-en-partners-community-building-mensenwerk

Right to challenge: https://iplo.nl/participatieomgevingswet/hulpmiddelen/links/right-to-challenge/

Link naar interessante rapporten:

Raad van Ouderen: Betrekken van senioren bij wonen- zorg en welzijn: https://open.overheid.nl/repository/ronl-b87f55e0-d56b-48f0-b446-e5774b3c37f4/1/pdf/advies-raad-van-ouderen-betrekken-van-ouderen-bij-wonen-welzijn-en-zorg.pdf

Raad Volksgezondheid en Samenleving: De derde levensfase het geschenk van de eeuw: https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2020/01/08/de-derde-levensfase-het-geschenk-van-de-eeuw